

Groene Cirkel

Groene Gezonde Stad

STARTBIJEENKOMST GROENE CIRKEL

GROENE GEZONDE STAD

Een stad waar honderdduizenden bomen voor verkoeling zorgen. Waar ‘tegelarme’ tuinen het regenwater absorberen. Waar kinderen op groene schoolpleinen spelen. Waar senioren vlakbij huis een wandeling in de natuur maken. Dat is de droom van de Groene gezonde stad.

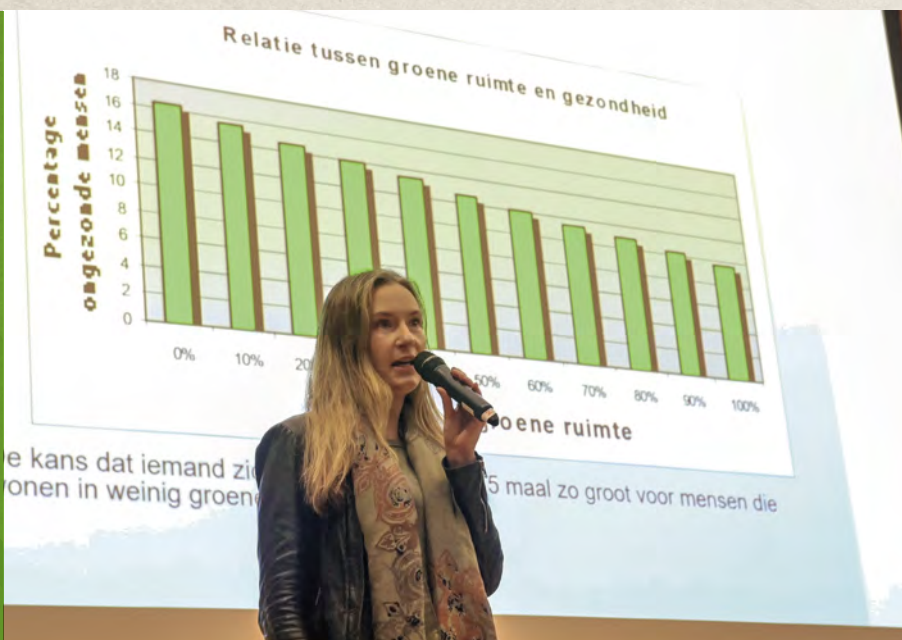
In het prachtige Naturalis kwamen 14 oktober 2021 zo'n 80 mensen bijeen voor het startschot van de Groene gezonde stad en om met elkaar te praten over die droom. Eén ding wisten alle aanwezigen vooraf al: we kunnen de droom alleen sámen realiseren. Met de overheid, de markt, de wetenschap en de samenleving. En dat de droom geen luchtkasteel is, maar gebouwd op een fundament van onderzoek en analyse, werd onderstreept door de sprekers die vanuit hun (wetenschappelijke) kennis de urgentie en het belang van de groene gezonde stad schetsten.

JOLANDA MAAS

GROEN IS GOUD

Jolanda Maas is senior researcher bij de VU en al een aantal jaren bezig met het thema 'groen en gezondheid'. Is er een relatie tussen groene ruimte en gezondheid, was haar openingsvraag. "Een van de uitkomsten uit mijn onderzoek is dat de kans dat iemand zich ongezond voelt anderhalf maal zo groot is voor mensen die wonen in gebieden met weinig groen." Er zijn meerdere epidemiologische en experimentele studies die aantonen dat mensen die in groene wijken wonen zich mentaal en fysiek gezonder voelen. "Dan gaat het om zaken als sneller herstel van stress en positieve emoties ervaren. Ook zijn er aanwijzingen dat groene schoolpleinen positieve effecten hebben op het cognitieve vermogen en werkgeheugen van kinderen."

Maar je gezond voelen is niet per se gezonder zijn. Daarom zijn er gegevens van huisartsenbezoeken bijgehaald. Daaruit blijkt dat mensen met minder groen om zich heen meer bij de dokter aankloppen met mentale en fysieke gezondheidsklachten. Denk daarbij aan migraine, astma, diabetes en depressie. "Wat eruit springt is dat het aantal huisartsbezoeken vanwege depressie bij kinderen veel minder vaak voorkomt als de leefomgeving groen is."

De groene stad doet dus veel voor het welzijn van de inwoners, zowel mentaal, sociaal als qua leefstijl. Maar ook voor de leefomgeving zelf: minder hittestress, betere lichtkwaliteit en minder geluidshinder. En dat is goed voor de biodiversiteit en leidt ertoe dat wij ons allemaal duurzamer gaan gedragen. "Kortom, met groen hebben we goud in handen!"

Groene Cirkels bestaat uit een uitgebreid netwerk van innovatieve bedrijven, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties. De partners werken gezamenlijk aan duurzaamheidsoplossingen, waarbij de natuur een belangrijke rol speelt. Zo brengen we de natuur en economie beter in balans en dragen wij actief bij aan een betere leefomgeving, een circulaire economie en een gezonde toekomst. Elke partner voegt vanuit zijn eigen (strategische) belangen kennis en expertise toe aan innovatieve oplossingen die bijdragen aan de ambities van Groene Cirkels.

De nieuwste Groene Cirkel is de Groene gezonde stad. Doel van deze Groene Cirkel is om de Zuid-Hollandse steden radicaal te vergroenen om zo gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie te verbeteren. Partners zijn het ministerie van LNV, Naturalis, Wageningen Universiteit & Research, gemeenten Dordrecht en Leiden, Staatsbosbeheer, IVN Natuureducatie, Alles is Gezondheid, GGD Haaglanden en de provincie Zuid-Holland.

FRANCISCA DEMMENDAL-WIT

KAMPIOEN BIODIVERSITEITVERLIES

Ons land kent een soortenrijkdom van 43000 soorten. Slechts 1 procent daarvan bestaat uit gewervelden. Naturalis is dus het museum van de 1 procent, vertelt Naturalis-onderzoeker **Francisca Demmendal-Wit** met gevoel voor relativering. Om vervolgens haar betoog te openen met een stelling om over na te denken: “Biodiversiteit heeft ons nodig. Wij hebben biodiversiteit nodig. En Nederland is kampioen biodiversiteitverlies; we zijn klein, met veel infrastructuur, landbouw, chemie en tegelterrair.”

Gelukkig is er ook een geruststellende noot: in de steden gaat het op sommige fronten beter, zie de comeback van de huismus en de gierzwaluw. “Als de basiskwaliteit van de natuur op orde is, is dat goed voor de maatschappij en de economie. Het is een circulair systeem: de nieuwe circulaire economie versterkt natuurlijk kapitaal, dat levert ecosysteemdiensten die weer bijdragen aan de economie. Maar hoe komen we tot die basiskwaliteit van de natuur, waarbij we de condities creëren om algemene soorten algemeen te laten zijn? We moeten de aarde zien als natuurlijk kapitaal in plaats van als sluitpost, zowel in het buitengebied als in de stad. Door aan te haken bij andere initiatieven, zoals de Agenda natuurinclusief van Programma Natuur die daarmee toe wil naar een natuurinclusieve samenleving. En we moeten samenwerken! Deze Groene Cirkel is daar een mooi voorbeeld van.”

MARTINE RUTTEN

INTEGRALE AANPAK

Martine Rutten is bij de TU Delft gespecialiseerd in watermanagement en stedelijke klimaatadaptatie en vergroening. Ze wijst op wat we inmiddels allemaal om ons heen zien: langere periodes van droogte, hevige neerslag, verzilting van water en bodem. “Om de urgentie aan te geven: in 2019 sprak men in Amsterdam van een dreigende drinkwatercrisis, vorig jaar stond West-Europa op één voor wat betreft natuurrampen door hittegolven. Maar er zijn gelukkig genoeg kansen om het tij te keren. Denk aan groene daken en gevels die voor verdamping zorgen. Bomen die tot meer dan tien graden verkoeling brengen. De vervanging van het uitgebreide riolennetwerk is een kans om ecologische groene culturen te creëren. We zien bewoners die steeds meer tegels door groen vervangen en woningcorporaties die isolatie faciliteren.”

Martine Rutten waarschuwt er wel voor dat het om een integrale aanpak moet gaan. Met oog voor risico's zoals een verstoord evenwicht tussen droogte en wateroverlast, de bodemsoort (infiltratiecapaciteit voor piekbuien op kleigrond is lastiger als deze vergroend is), maar ook voor sociale risico's. “Mooie projecten kunnen leiden tot een stijging in woonlasten. Met mogelijke sociale segregatie tot gevolg. Daarom is het zo geweldig om in deze Groene Cirkel zoveel diverse partijen te zien, dat is goed voor die integrale aanpak.”

TON DE NIJS

MEER DAN EEN KOSTENPOST

“Hoe brengen we de waarde van groen in beeld?” **Ton de Nijs** van het RIVM introduceert de GroeneBatenPlanner, een instrument dat de baten van groen inzichtelijk maakt en daarmee de bijdrage aan een aantal grote maatschappelijke opgaven als leefbaarheid en klimaatadaptatie. Het RIVM maakt voor dit model gebruik van verschillende (geo) datasets. Over wat voor baten hebben we het dan? “Gezondheid is een belangrijke. Je kunt berekenen of het aantal patiënten afneemt als je groen toevoegt, en wat het in kosten scheelt aan arbeidsverlies. Of hoeveel kilometers mensen fietsen.” Groen draagt bij aan vermindering van hitte in de stad, aan verbetering van de luchtkwaliteit door de afvang van fijnstof en de stijging in waarde van vastgoed. Dat laatste maakt duidelijk dat vergroening vele gezichten kent. “Voor huurders is het minder leuk als de waarde van vastgoed stijgt.”

De GroeneBatenPlanner laat zien waar de baten van groen in brede zin optreden, hoeveel dat oplevert en voor wie. Het model maakt zichtbaar dat vooral de grote steden profiteren van de baten van meer groen. En dat het niet alleen om geld gaat, maar om maatschappelijke waarden als gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit: groen is meer dan een kostenpost.”

MECHTELD OOSTERHOLT

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE VAN VERGROENING

Rotterdam heeft de handschoen opgepakt en gaat voor groen. “Nog in deze collegeperiode willen we 20 hectare groen erbij, dat komt overeen met de oppervlakte van het Noordereiland,” weet **Mechteld Oosterholt**, strategisch adviseur van de gemeente. “Op dit moment staan we op 14 hectare toegevoegd groen. Overigens is Rotterdam al best groen, maar het is niet evenwichtig verdeeld. De binnenstad en de oude stadswijken zijn lang niet groen genoeg. Het is daar echt woekeren met ruimte, maar juist daar is vergroenen belangrijk om al die redenen die al genoemd zijn.”

Mechteld Oosterholt laat de metrokaart van de stad zien met daarbij de levensverwachting van de inwoners per halte. In de betreffende oude wijken is die lager dan in de groenere buitenwijken. “Dat heeft niet alleen met verstening te maken, maar de GroeneBatenPlanner laat zien dat groen een grote rol speelt. In de minder gezonde wijken meten we ook meer luchtvervuiling, een lage beweegnorm, veel geluidshinder en meer eenzaamheid. Er speelt dus nogal wat in de stad. Maar door de maatschappelijke meerwaarde van vergroening zichtbaar te maken kunnen we daaraan werken. Dat doen we samen met de bewoners; we bekijken ook hun initiatieven en verbinden die aan elkaar en aan de gemeentelijke programma's. Samen gaan we voor groen.”

De presentaties van deze sprekers zijn te bekijken op: www.groenecirkels.nl/nieuws/presentaties-groene-gezonde-stad

De dromen van de ambassadeurs

Een coalitie als de 'Groene gezonde stad' heeft ambassadeurs nodig om te groeien en om het verhaal te verspreiden. Elke deelnemende partner heeft er een. We vroegen hen waarom ze ambassadeur willen zijn en wat ze belangrijk vinden.

Anne Koning, gedeputeerde van de gemeente Zuid-Holland:

"Ik geloof hierin en daarom willen we als provincie de samenwerking in deze Groene Cirkel ondersteunen. We moeten samen aan groen doen. De provincie heeft een bouwopgave en daarbij gaat het niet alleen om woningen stapelen, maar ook om mensen bij elkaar brengen in een gezonde leefomgeving."

Francisca Demmendaal-Wit, onderzoeker Naturalis:

"Hoe brengen we kennis op de juiste plek en bij de juiste mensen? Met andere woorden: naar de mensen die invloed hebben. Want anders gebeurt er niks."

Harry Boeschoten, programmadirecteur Staatsbosbeheer:

"Waarom Staatsbosbeheer zich op de stad richt? Omdat we niet in specifieke plekken denken - zoals 'autogebied' - maar in groene netwerken. Vanaf de voordeur, met de natuur nabij. Alleen al het feit dat het depressie bij kinderen vermindert is reden genoeg. Het tij is gunstig; door corona zijn we het belang van de natuur meer gaan zien, ook in de Tweede Kamer. Groene initiatieven kunnen op nationale steun rekenen."

Daphne Teeling, Regiodirecteur IVN Natuureducatie Zuid-Holland & Zeeland:

"Op abstractieniveau wil iedereen wel, maar hoe krijg je mensen mee? Leraren hebben op de Pabo niet geleerd om buiten les te geven en groene schoolpleinen zijn geweldig, maar hoe zorg je dat ze ook blijven? Opgroeien en werken in verbinding met groen moet vanzelfsprekend zijn. Niet alleen in het weekend ademen in de Biesbosch, maar natuurinclusief werken, ook als je in de supermarkt werkt. Daar moeten we naartoe met natuureducatie. We willen het vuur aanwakkeren, meedenken en de boel opschudden!"

Karen van Ruiten, programmadirecteur Alles is Gezondheid:

"De problemen zijn te groot voor een enkele organisatie. We moeten samenwerken in een publiek-private alliantie.

Huisartsen moeten handvatten krijgen om met motiverende gesprekstechnieken natuur bespreekbaar te maken met de patiënt. Een recept voor groen!"

Charon Zondervan, programmacoördinator Wageningen University & Research:
“Hoe bouwen we kennis van biodiversiteit in in het gezondheidszorgbeleid? Dat is vooral een kwestie van verschillende werelden bij elkaar brengen. Het gaat ook om natuur ‘als mensen even niet kijken’, dus om de intrinsieke waarde van natuur. We hebben brede coalities nodig voor die mooie groene woonwijken. De provincie, de gemeenten, marktpartijen, het waterschap. We zien die verbindingen en dat stemt optimistisch. We moeten elkaar inspireren; morgen kunnen we het anders doen, we kunnen allemaal natuurinclusief leven.”

De werksessies

In vier verschillende werksessies hebben de aanwezigen hun ervaringen gedeeld en ideeën ingebracht om invulling te geven aan de stappen om van droom naar daad te gaan.

BIODIVERSITEIT

Welke kennis ontbreekt er nog om groen optimaal te laten bijdragen aan biodiversiteit?

Biodiversiteit moet in de droom van de groene gezonde stad hoger op prioriteitenlijst staan en tot in de stadscentra worden ingebracht. Dat betekent afstappen van de oude stadsontwikkeling en biodiversiteit als uitgangspunt nemen bij de ontwikkeling, inrichting en het beheer van de stad. En niet als ‘sluitpost’. Zodat natuur altijd dichtbij is voor alle inwoners. Daarmee moeten we rekening houden met de kansen, obstakels en het belang van biodiversiteit in de stad. Biodiversiteitsverlies is bijvoorbeeld net zo bedreigend als klimaatadaptatie. Kansen zijn er genoeg. In het ‘groot’: stop met intensieve landbouw en geef subsidie voor biologische landbouw. Maar ook dichtbij. Bijvoorbeeld door met de bewoners zelf in gesprek te gaan. Vooral in de wijken waar de grootste obstakels zijn; de oude stadswijken, maar ook de rijke buurten vol met betegelde tuinen. Als het daar kan, kan het overal. Locaties als bedrijventerreinen, zonnevelden en sportvelden kunnen veel beter benut worden door ze biodivers in te richten. Misschien moeten we toe naar een biodiversiteitsnorm. De start is gemaakt met de Groene, gezonde stad: met de community gaan we leren en innoveren.

GROENEBATENPLANNER

Hoe kunnen we het batenmodel van het RIVM aanvullen?

Welke toevoegingen zijn er nodig voor de GroeneBatenPlanner en wat kunnen we daar samen aan doen? Op dit moment bevat het model bijvoorbeeld nog geen data over de effecten van hittestress op gezondheid. Andere mogelijke toevoegingen zijn data over het effect van groen op sociale problemen en de leerprestaties bij kinderen (denk aan groene schoolpleinen). Maar ‘onder’ het model ligt de werkelijkheid en in die werkelijkheid moet eerst een aantal belangrijke vragen beantwoord worden. Zoals: hoe betrek je de vastgoedsector bij het vergroenen van

(nieuwe) wijken? Hoe richt je groen het beste in om de waarde te maximaliseren? En hoe overtuig je bestuurders van de noodzaak tot vergroenen? Voor bestuurders zijn vooral de financiële aspecten van belang, maar ook overige baten moeten voor hen duidelijk in beeld gebracht worden. Dat geldt ook in het algemeen. Voor wie zijn de kosten, voor wie de baten? Ook moeten de verschillende belangen voor de verschillende doelgroepen zichtbaar worden, voor de politiek, de burgers en de markt.

Het RIVM heeft behoefte aan een lijstje met cases om de GroeneBatenPlanner te verbeteren, ook is er behoefte aan goede voorbeeldprojecten waarbij de baten duidelijk in beeld zijn gebracht. Die kunnen bijvoorbeeld worden samengebracht in een groene atlas.

PILOTS

Welke pilots kunnen we in gang zetten?

De start-up ecogoggle ontwikkelt applicaties waarmee inzicht wordt verkregen in de conditie van natuur. Die inzichten vormen de basis voor handelingsperspectieven voor overheden en burgers. Met innovatieve technologie worden data gegenereerd over al het groen in de leefomgeving; bomen, grasvelden en hagen. Hiermee kun je bijvoorbeeld zien hoeveel afstand een bewoner heeft tot groen en hoe groen een wijk is. Deze data zijn dus al beschikbaar, maar hoe kunnen we ze gebruiken ten bate van de Gezonde groene stad? Wat voor pilots kunnen we daarvoor bedenken? Daar moeten eerst belangrijke basisvragen voor beantwoord worden: wat is er minimaal nodig voor voldoende basiskwaliteit, en wat moet je planten, rekening houdend met de ondergrond? Maar ook: hoe ga je om met versnipperd privaat eigendom?

Concrete ideeën voor pilots zijn er ook. Zoals een droompakket voor scholen. In dat pakket zitten onder meer buitenlessen, een groen schoolplein en natuureducatie. Of maak voorbeeldtuinen, zodat bewoners kunnen zien hoe een tuin die bijdraagt aan biodiversiteit eruitziet. Een ambitieus plan is de aanleg van een stadspark over de Utrechtse Baan. 'Kleiner', maar niet minder belangrijk is het stimuleren van het ommetje waarmee je groene netwerken kunt verbinden.

FINANCIËEL INSTRUMENTARIUM

Welke ingangen zien we?

Radicale vergroening vraagt om financiering van deze opgave. In de workshop 'Financieel instrumentarium' hebben de deelnemers hun ideeën gedeeld over hoe je meer inzicht kunt krijgen in de verschillende middelen. Als voorbeeld werd het thema vastgoed besproken. Wat zijn de middelen, de baten en de baathouders?

Naar voren wordt gebracht dat de eigendomspositie bepalend is voor de middelen die ingezet kunnen worden. De eigendom van groen ligt vooral bij de overheid (gemeente), en daarmee ook de kosten. Terwijl de baten bij bijvoorbeeld bewoners liggen. Het idee wordt geopperd om bij wijze van pilot de eigendom onder te brengen in een soort VVE die ook het groen onderhoudt. Nog een paar voorbeelden: een supermarkt die een gigantisch distributiecentrum neerzet op een bedrijventerrein kan de grond in eigendom nemen en daar een voedselbos planten. Inwoners kunnen de bomen in hun tuin in eigendom nemen (zoals ook de garage van hen is). En in de winkelstraten zijn het niet de winkeliers die profiteren van investeringen in groen, maar de bank. Een voorstel: bundel de vastgoedportefeuille en maak een investeringsfonds van vergroening.